

za, ha a Kondorral folytatott 1968-as vitában nem ás eléggé mélyre a művészi-szellemi magatartás társadalmi-történeti okait kutatva, ha, ahogyan maga vallja be, pályája elején nem csak polémiát folytatott a neoavantgard képviselőivel, hanem biztos volt benne, hogy például „a konceptből nem tud semmit hasznosítani a valódi képzőművészet.”

Egy-egy ponton tehát nyilván lehet vitatkozni a szerzővel, értékítéleteinek döntő többségével viszont nem. Nem hiányolhatjuk a szisztematikus áttekintés igényét sem; részben, mert a kritika nyilvánvalóan a képzőművészeti élet eseményeit követi, s néhány értékes életműről szóló írás ezért hiányozhat a könyvből, részben mert a legfontosabb tendenciákról így is képet kapunk: az írások igen plastikusan rajzolják meg például a magyar grafika 1956. utáni megújulását, az új grafikusnemzedék megjelenését a 60-as, 70-es évek fordulóján, jelzik a szentendrei művészet változásait, s — legalább egy Szalay Ferenc-kritikával — a hódmezővásárhelyi műhely gondjait. Minderről úgy gondolkodhatunk a szerzővel, hogy közben remek műelemzéseket, pályarajzokat, rövid, de jellemző korpéket kapunk. Rózsa nem feledkezik meg a hatásokról, párhuzamokról, de nem az adott kor művészpólitikai elvársairól s a kor valódi problémáiról sem. Nagyon alapos — ezzel nemegyszer hiánypótló — munkát végez, két okból is. Egyrészt, mert, ahogyan a könyv utószavában írja, „hosszú ideig hiányzott a közbülső szféra, a képzőművészeti szakesztétika és a marxista művészettörténet-írás támogatása... A kritika dolga maradt viszont ezek után, hogy — egyéb kutatásokra

nem támaszkodhatván — maga váljon jobb híján önmaga »szaktudományi háttérévé«...» A felkészültség, pontosság, adatgazdagság, elemzőkészség alapvető oka azonban nyilván nem ez a kényszerű helyzet, hanem a kritikus elkötelezettsége, igényessége egy jó ügy szolgálatában.

Mégpedig mindennapos szolgálatában, hiszen a kritikák legtöbbször politikai napilapban, a Népszabadságban jelent meg. A lap jellege, a széles körű olvasótábor is megköveteli a jó értelemben vett olvasmányosságot, közérthetőséget (a szárazság, a túl bonyolult fogalmazás, a szakkifejezésekkel való bűvészkedés persze a szakmai lapok írásainak sem tesz jót). Rózsa úgy tesz eleget e követelményeknek, hogy közben nem enged a színvonalból, tömören, szellemesen fogalmaz, írásait általában olyan poénokkal indítja, amelyek talán a legtájékozatlanabb olvasó érdeklődését is felkeltik. Egy-egy indítása újságírói bravúr, ahogyan azok a kritikát lezáró mondatok, félmondatok is.

A lényeg persze az, ami az első és utolsó között van. Nos, Rózsa Gyula, a művészetünk sorsáért aggódó, társadalmunk jelenére és jövőjére, lehetőségeire figyelő, a marxizmusnak elkötelezett kritikus írásai, az „együtt cselekvő megállapításai” úgy hiszem, előkelő helyet kapnak könyvespolcunkon, s nagy szerepet a mai művészetéről vallott nézeteink alakításában. Kár, hogy azzal kell befejeznem: a kötetből sajnos, hiányzik az elengedhetetlenül fontos képanyag, a könyv külső formája pedig éppen nem erősíti a benne foglaltak hatását. (Szépirodalmi, 1980.)

P. Szabó Ernő

ról, ha az embereket ez foglalkoztatja, „boldogítja”, vagy éppen elkészeríti! Az életünk tele van „hozzárendelt értékekkel”, amelyek meghatározzák a közérzetünket.

Mit tehet a költő? Nevén nevezi a dolgokat! Péntek Imre ahhoz a már nem fiatal költőnemzedékhez tartozik, amely — ilyen-olyan okok miatt — átesett egy krízisen. Talán még pontosabb, ha azt mondjuk, hogy éppen a krízis „kidalolásával” jelentkezett. Hogy mi ennek a válságnak a lényege? Egyszerre erkölcsi és intellektuális. A hatvanas évek közepén — amikor jelentkeztek a „kilencek” — nyilvánvalóvá vált, hogy a világot nem az erkölcsi normák irányítják. A céljaink nincsenek karnyújtásnyira, ahogyan azt még az egyetemen is tanították, de az élet, a világ — a miénk is! — tele van ellentmondással és konfliktussal. Olyan konfliktusokkal, amelyekről sokáig beszélni sem „illet”. Márpedig ettől megrendül a fiatalok hite. Rá kellett döbenniük, hogy a meggyőződésért, az erkölcsi tartásért kinek-kinek magának is meg kell küzdenie. Lényegében ennek a küzdelemnek a dokumentumai ezek a versek is. Péntek Imre — részben Ladányi Mihály, másrészt József Attila nyomdokain haladva — fa-

nyar iróniába és groteszkbe oltja-fojtja ezt a megrendültséget. Versei szándékoltan „hétköznapiak”, földközeli. Illuztrációként elég csupán néhány verscímét ideírni: *A büfében*, *MÁV-idill*, *A melós*, *Konyhaparfüm*, *Gyártelep*, *Váróterem*, de önmagukért beszélnek a ciklusok címei is: *Édenkereső*, *Külvárosi érme*, *Hidegszik*, *Hirdetés*, *Szezonvég*, *Erőlködés*.

Mint mondtuk, nem teljesen előzmény nélkül jelentkezett ez a hang líránkban, mégis némi megütközést kelt bizonyos körökben. Cinizmussal, frivolsággal vádolják a költőt a stílusa miatt. Holott a költő szándéka egyértelmű. A devalválódott, elkoptatott, szétszócsált, benyálasztott fogalmakat meg kell tisztítani. Ez a feladat nem hálás és nem „elegáns”. Igen nehéz például az albérléért lelkesedni. Elviselni is nehéz, nem még írni róla. Csoda, ha azt mondja, hogy „*Enyém a gazdátlan idegenség / Félelmesen vagy / Merengsz egy albérléthirdetésen, / melyről te, az ágrólszakadt sem / hiszed, hogy elveszített éden . . .*” (Édenkereső).

A „lakótelepi lét” esetlegességéről például nehéz tömörebben fogalmazni: „*Ahova perdül, az lesz az otthona*”.

Lehet-e vitatni az irónia jogosságát, ha a sznobizmusunkról van szó? Alkalmat az edinburgi (Fülöp) herceg magyarországi látogatása kínált. Már maga a cím is csúfondáros, „beszélő” (*Vers abból az alkalmából, hogy Fülöp edinburghi herceg, az angol királynő férje, a Nemzetközi Lovasszövetség alelnöke hazánkba látogatott*). Hittük volna húsz éve, hogy a családi kripták fényűzése után divatba jön a családfakutatás, a nemesi címerek és oklevelek hivalkodóan a díszhelyre kerülnek? Ugye nem. Pedig megbarátkoztunk, szó nélkül tudomásul vettük ezt is, mint ahogyan életünk más képtelenségeit is. Nem így a költő. Észreveszi, hogy slágerigazságok (Sláger) mellett burjánzik a procc pöffeszkedés és a hazugság, még a halottakról szólván is (Halottak napja, Óda a prozektúrához).

Nos, ez az a „pont”, a halál, amely mintegy visszamenőleg is értelmezi, minősíti az életet. „*Koponyám újságpapírral lesz kitömve . . . / Ilyen lehet az ideális tudattartalom*” — mondja keserű önróniával, míg a kötetzáró verset így kezdi: „*Nem az vagyok, akivé váltam*”. / *Hát akkor ki? Őszintén szólva, fogalmam sincs, kivé válhattam volna . . .*” (Erőlködés)

Gondoljuk csak meg, hányan tehetnének fel hasonló kérdést?

Márpedig van-e lényegesebb kérdés, mint az, hogy ki vagyok én? Mi dolgom a világban? Legyünk hálásak a költőnek, ha helyettünk is felteszi, egy percnyi megtorpanásra, gondolkodásra kényszerít minket. Mert az élet nem csupán nyalánkság; az édesség túlzott fogyasztása árt a fogaknak. Márpedig arra — egészen a prozektúráig — szükségünk van . . . Erre is figyelmeztet — a szó átvitt értelmében — a költő, aki helyettünk is rágódik a gondokon, gondjainkon. (Magvető, 1979.)

Horpácsi Sándor

Péntek Imre:

Édesség anti-reklám

Korunkban gyanússá váltak az érzelmek. Nem illik bevallani őket, beszélni róluk. Pedig az ember igenis „érzelmi lény”. Sokkal inkább az, mint értelmes... Ne higgyük azonban, hogy a szentimentalizmus hiánya teljesen új az irodalomban. Ciklusai vannak ennek is, hullámmozgása, mint ahogyan a ráció kultuszának is. A dolgot ma az teszi bonyolultabbá, hogy az információdömping, a manipuláltság (a szó jó és rossz értelmében is!) mintha elterelné a figyelmet a lényegről. Arról a közhelyigazságról, hogy egyetlen egy életünk van, s azt kellene értelmesen végigcsinálnunk, s ezenközben meg kell találnunk a helyünket, a személyiségünket — azonosítani kell önmagunkat —, s ne szégyelljük leírni a szót: boldogok is akarunk lenni. Ám mindennek több nehézsége is van. Például tárgyi: lakás, bútor, kocsis, telek, különféle kacatok és presztizs fogyasztási cikkek. Nem lehet ezeket egyetlen mozdulattal lesöpörni az asztal-